

О. Щиголь,

orcid.org/0000-0001-8860-4463

аспірант кафедри кримінального процесу та криміналістики

Інституту права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

НОВА КОНЦЕПЦІЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАНОВИЩА ПОТЕРПІЛОГО ТА ЙОГО ПРЕДСТАВНИКІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ З УРАХУВАННЯМ ЗАСАДИ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ВІКТИМОЦЕНТРИЗМУ

Постановка проблеми. Визначення та належна нормативна регламентація процесуального становища учасників кримінального провадження мають фундаментальне значення як для юридичної науки, так і правозастосовної практики, створюючи передумови для ефективної кримінальної процесуальної діяльності та досягнення завдань кримінального провадження. Натомість недостатня увага вказаному питанню неминує призводити до виникнення різного роду проблем: обмеженості та поверховості законодавчого регулювання, його дефектності (існування прогалин, колізій), нечіткості процесуальних норм тощо. Усе це негативно впливає на реалізацію учасниками кримінального провадження своїх прав, викривлює механізм їх охорони й захисту. Відтак важливість тематики процесуального становища складно переоцінити.

Досить часто процесуальне становище також іменують у юридичній літературі процесуальним статусом, процесуально-правовим статусом, процесуальним положенням тощо. Водночас, послуговуючись тими чи іншими критеріями, окремі вчені пропонують розмежовувати перелічені поняття. Не вдаючись до аналізу численних та суперечливих теоретичних підходів (оскільки вказане питання не

охоплюється предметом цього дослідження), пропоную розглядати їх як тотожні, аналогічні за змістом.

Здебільшого до структури процесуального статусу (становища) відносять наступні елементи: 1) права; 2) гарантії прав; 3) обов'язки; 4) відповідальність.

Разом із тим слід наголосити, що процесуальний статус (становище) не лише визначає міру можливої та необхідної поведінки особи, а й у цілому характеризує її місце в процесі [1, с. 494], положення стосовно інших його учасників. Як слушно зауважують Л.М. Лобойко та О.А. Банчук, учасники кримінального провадження різняться за своїм процесуальним становищем, виконанням кримінальних процесуальних функцій і завдань [2, с. 19]. Дійсно, кожен із них переслідує власні цілі та має особливу, унікальну процесуальну роль.

Так, згідно з пунктом 19 частини 1 статті 3 КПК України слідчий, діявч, керівник органу досудового розслідування, керівник органу дізнання, прокурор належать до сторони обвинувачення, а підозрюваний, обвинувачений (підсудний), засуджений, виправданий тощо – до сторони захисту [3].

Натомість потерпілий за загальним правилом не включається до жодної зі сторін кримінального провадження. У відповідності до КПК Укра-

їни він визнається окремим учасником. Стати стороною обвинувачення потерпілий може тільки на стадії судового розгляду та в прямо передбачених законом випадках (статті 338, 340 Кодексу). Зазначене є специфічною характеристикою (конститутивною особливістю) процесуального становища потерпілого, котра, безумовно, впливає на порядок його участі в кримінальному провадженні. Те саме стосується представників потерпілого.

Здавалося, процесуальна самостійність мала сприяти потерпілому та його представникам у ході здійснення кримінальної процесуальної діяльності. Тим не менш, їхнє процесуальне становище – а особливо на досудовому розслідуванні – є недосконалим, оскільки не супроводжується достатньою кількістю прав та їх гарантій. У свою чергу, існуючі права часто є неефективними (недостатньо ефективними).

Протягом усього кримінального провадження потерпілий та його представники переважно знаходяться в несприятливому становищі, виконуючи допоміжну (факультативну) роль. [4, с. 79] Це унеможливило належний захист порушених прав потерпілого, робить його штучним, ілюзорним, що, звісно, є неприпустимим у правовій державі та суперечить принципу верховенства права.

Стан дослідження. Питання, пов'язані з процесуальним становищем потерпілого та/або його представників, розглядалися Ю.П. Алєніним, О.П. Герасимчуком, І.В. Глов'юк, В.Г. Гончаренком, М.І. Гошовським, Ю.О. Гурджі, С.В. Давиденко, Д.Ю. Кавуном, О.П. Кучинською, Ю.А. Кричуном, Л.М. Лобойком, В.П. Півненком, В.Г. Пожаром, М.І. Теповою та іншими вченими. Попри це, вказана теоретико-правова площина залишається недостатньо дослідженою, що зумовлює потребу подальших наукових пошуків.

Більш того, в частині закріплення процесуального становища потерпілого та його представників діюча

законодавча модель є недопрацьованою та відверто дискримінаційною, а отже потребує перегляду.

Метою статті є: 1) аналіз процесуального становища потерпілого та його представників у кримінальному провадженні відповідно до чинного КПК України; 2) огляд проблемних питань, котрі існують у вказаній сфері; 3) розроблення самостійної засади кримінального провадження – процесуального віктимізму, а також визначення її змістовного наповнення; 4) формування якісно нової концепції процесуального становища потерпілого і його представників з урахуванням наведеної засади.

Виклад основного матеріалу. Понад 30 років тому М.С. Умбрайт зауважив, що система кримінальної юстиції, за рідкісними винятками, ставить потерпілих у цілковито пасивне становище. Вони часто відчують себе безсилами та вразливими. Деякі навіть почуваються двічі віктимізованими: спершу – від правопорушника, а потім – від байдужої системи кримінальної юстиції, котра не має часу на потерпілих [5, с. 86]. Подібну думку висловлює й Н.В. Нестор, зазначаючи, що потерпілі несуть подвійну шкоду: від злочину та від карального способу побудови правосуддя, який не дозволяє комплексно вирішувати їх проблеми [6, с. 330]. Аналізуючи стан справ, котрий склався в Україні, слід погодитися, що ці висновки є актуальними та відображають сумні реалії вітчизняної правозастосовної практики.

Майже завжди потерпілі залишаються зі своїми проблемами напризволяще, не одержуючи необхідної підтримки з боку органів кримінальної юстиції та їх посадових осіб. Останні зайняті своїми справами та часто вважають потерпілих надокучливими, а їх ініціативи – беззмістовними, позбавленими сенсу. Безпорадність та неспроможність захистити свої порушені права стали для потерпілих звичним явищем, «процесуальною буденністю».

У листопаді 2012 року набрав чинності новий (та нині діючий) КПК України, який мав вирішити більшість наявних проблем. Тим не менш, безліч із них продовжують існувати, спотворюючи сутність кримінального процесу. Надання потерпілому додаткових прав, запровадження інституту угод про примирення та інші законодавчі новели, хоч загалом і мають позитивний характер, не змогли забезпечити належну кримінальну процесуальну діяльність потерпілого.

Порівнюючи права сторін кримінального провадження з правами потерпілого, можливо дійти висновку, що останні є звуженими та не забезпечуються необхідними юридичними гарантіями. Наразі потерпілий не може повноцінно здійснювати свої права щодо збирання та подання доказів, ініціювання заходів забезпечення кримінального провадження, зокрема запобіжних заходів, перед слідчим суддею та судом, відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, одержання професійної правничої допомоги (в більшості випадків залучення адвоката здійснюється за власні кошти потерпілого) тощо [4, с. 79].

Дійсно, кримінальні процесуальні норми повсякчас закріплюють відповідні права сторін, проте чомусь не враховують інтереси потерпілого. Яскравим прикладом цього можуть слугувати статті 159, 160, 163 та 242-245 КПК України, згідно з якими правом на звернення з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів, а також правом на залучення експерта наділяються лише сторони кримінального провадження. Втім, залишається незрозумілим, навіщо обмежувати у вказаних можливостях потерпілого і його представників. У чому полягає сенс таких обмежень?

Ці та інші проблеми протягом тривалого часу є предметом обговорень і дискусій серед вчених та практикуючих юристів, проте досі не знайшли свого вирішення.

В.П. Півненко та В.Г. Турич наголошують, що в юридичній літературі неодноразово йшлося про вкрай жалюгідне, занедбане процесуальне становище жертви злочину – потерпілого, порівняно з постійним розширенням прав особи, яка вчинила каране суспільно небезпечне діяння – підозрюваного, обвинуваченого, підсудного. Допоки потерпілий не займе центральне місце у кримінальному судочинстві, а дії всіх його суб'єктів і самої держави не будуть спрямовані на швидке та повне відновлення порушених прав і відшкодування збитків, завданих жертві злочину, говорити про належне реформування кримінального процесу України передчасно [7, с. 101]. Водночас О.П. Кучинська звертає увагу на недостатню розробку правового статусу потерпілого, що ставить його в нерівне становище з обвинуваченим, а також на недостатню реалізацію вже закріплених у законах прав потерпілих. Вчена вважає, що метою державної політики у боротьбі зі злочинністю повинен бути захист «жертв злочинів», а судово-правової реформи, відповідно, – реальний захист особи від злочинних посягань. Разом із тим ані законодавчі, ані виконавчі органи влади не виявляють інтересу до захисту осіб, що стали жертвами злочинів чи зловживань. Тому виникає гостра необхідність у таких змінах кримінально-процесуального законодавства, за яких центровим процесуальним учасником була б жертва злочину [8, с. 10].

Вказані роздуми стосувалися КПК 1960 року, проте залишаються слухними дотепер – чинне законодавство продовжує всіляко обмежувати потерпілого, встановлюючи для нього невинуваті, дискримінаційні процесуальні перешкоди.

Натомість Л.А. Гарбовський, Г.В. Дідківська та В.В. Топчій зазначають, що потерпілий дійсно займає особливе становище у кримінальному процесі, однак відводити йому роль центральної фігури є безпідставним. Кримінальне провадження має буду-

ватися, перш за все, на засадах змагальності та рівності всіх учасників, уникаючи при цьому як формального відношення до потерпілої сторони (у загальному розумінні цього словосполучення), так і обвинувального ухилу щодо підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення. [9, с. 19]

Тим не менш, із цією позицією неможливо погодитися – права та інтереси потерпілого настільки знехтувані, що цього учасника кримінального провадження практично треба «рятувати», реабілітувати його процесуальне становище. Залишати все як є в жодному разі не можна.

Свого часу В.П. Півненко у співавторстві з Є.О. Мірошниченком була запропонована нова конституційна презумпція – правоти і пріоритетності прав потерпілого [10, с. 40]. Убачається, що міркування стосовно безумовної (хоча й спростовної) правоти потерпілого є дещо невдалими, надмірно радикальними, однак пріоритетність його прав – надзвичайно влучна складова, котра дійсно мала б знайти своє втілення в кримінальному процесуальному законодавстві. На превеликий жаль, цього не сталося. Ідея вчених не дістала подальшого розвитку, хоча й повсякчас згадується в численних наукових працях.

Підсумовуючи, необхідно констатувати, що участь потерпілого та його представників у кримінальному провадженні набуває радше формального, аніж реального характеру [4, с. 78], унеможливаючи досягнення поставлених перед ними процесуальних цілей. Відчуваючи власну безпомічність, вони зневірюються в системі кримінальної юстиції та полишають будь-які надії на захист прав, котрі були порушені злочинцем чи кримінальним проступком.

Власне, це породжує потребу у формуванні та впровадженні нової концепції процесуального становища потерпілого і його представників, яка б дозволяла їм брати повноцінну участь у доказуванні, а також вирішенні всіх питань, котрі так чи інакше

стосуються інтересів потерпілого протягом кримінального провадження.

У вказаному контексті доцільно, з-поміж іншого, звернутися до знань, акумульованих в межах інших галузей юридичної науки.

Так, протягом останніх десятирічч у доктрині адміністративного права набула неабиякої популярності ідеологія людиноцентризму («людиноорієнтована» ідеологія). Згідно з останньою держава «служить» інтересам громадян, тобто діє заради та в ім'я приватних осіб шляхом всебічного забезпечення пріоритету їх прав, свобод та інтересів у публічній сфері [11, с. 12].

Р.С. Мельник наголошує, що концепція людиноцентризму має поширюватися на всі сфери публічного права (а отже, й кримінальний процес – О.В.). Людиноцентризм повинен стати не просто доктринальною ідеєю, а перетворитися на спосіб життя українського народу і безальтернативний принцип функціонування влади [12, с. 8, 9].

Варто погодитися, що в кримінальному провадженні – де існує величезна кількість обмежень, заборон та втручань – людиноцентризм є вкрай необхідним та становить квінтесенцію належного забезпечення прав осіб, які беруть у ньому участь. Безперечно, органи кримінальної юстиції мають дбати про інтереси приватних суб'єктів, а не лише сліпо забезпечувати притягнення винних до кримінальної відповідальності, нівелюючи загально-визнані правові цінності та принципи.

При цьому першочергова увага має надаватися навіть не підозрюваному чи обвинуваченому (хоча це також важливо), а потерпілому – особі, якій злочинцем чи кримінальним проступком було завдано відповідної шкоди. Таким чином, у кримінальному провадженні необхідно дотримуватися принципу якнайкращого забезпечення прав потерпілого, глибокої поваги й шани до нього. Фактично мова йде про процесуальний віктимцентризм [4, с. 79].

Сформулювати зміст процесуального віктимцентризму можливо наступним чином: «В усіх рішеннях, діях і бездіяльності під час кримінального провадження першочергова увага надається якнайкращому забезпеченню прав та інтересів потерпілого, відшкодуванню завданої йому шкоди, а також усуненню негативних наслідків вчиненого кримінального правопорушення». Раніше в науці кримінального процесу висловлювалися подібні думки, однак виокремлення самостійної засади на їх ґрунті не пропонувалося.

За моїм переконанням, ця засада повинна стати панівною ідеєю процесуального становища потерпілого і його представників, а також обов'язково знайти своє закріплення в КПК України, пронизуючи всі його положення.

Водночас варто пам'ятати, що за змістом статті 55 Кодексу потерпілим у кримінальному провадженні може бути не лише фізична, а і юридична особа. З урахуванням цього дія процесуального віктимцентризму (на відміну від вже згаданого людиноцентризму) повинна поширюватися і на юридичних осіб. Зворотне суперечило б змісту цієї засади, її спрямованості – кожен суб'єкт, який у встановленому законом порядку набув процесуальний статус (становище) потерпілого має користуватися всією повнотою прав, їх гарантій, одержувати всебічну допомогу й підтримку в кримінальному провадженні.

Утім, сама лише імплементація засади процесуального віктимцентризму в законодавство, вочевидь, не є достатнім та задовільним заходом. За відсутності інших комплексних змін вказана засада ризикує стати черговою декларативною нормою, позбавленою будь-якого практичного сенсу.

Процесуальний віктимцентризм повинен стати рушієм нової концепції процесуального становища потерпілого і його представників, змінивши усталений підхід до здійснення кримінального провадження та вдоско-

наливши його. З урахуванням цього потрібно звернути увагу на наступне.

Значна кількість вчених переконала, що режимом, найбільш сприятливим для реалізації гарантій гуманного ставлення до всіх учасників кримінального провадження, створення реальних механізмів охорони та захисту їхніх прав, свобод і законних інтересів, а також інтересів суспільства та держави, є змагальність [13, с. 114].

У 2011 році О.Г. Яновська виокремила два елементи принципу змагальності: 1) наявність сторін; 2) активність сторін. У свою чергу, правовими гарантіями, котрі забезпечують реалізацію цього принципу є: 1) розмежування процесуальних функцій обвинувачення, захисту і правосуддя; 2) процесуальна рівноправність сторін; 3) активність суду в процесуальному керівництві процесом [14, с. 18, 32, 35, 37]. Подібні (аналогічні чи дещо відмінні) характеристики змагальності простежуються й у працях інших вчених.

Натомість щодо потерпілого і його представників змагальна модель кримінального процесу є дискримінаційною, адже зосереджується суто на протистоянні сторін обвинувачення й захисту. Яке значення в цьому «змаганні» мають права та інтереси потерпілого – сказати складно.

У змагальному кримінальному процесі потерпілий виведений з протистояння (протистояння) сторін, не маючи здатності реально впливати на хід провадження та відстоювати в ньому свої права й інтереси. У ряді випадків потерпілий перебуває залежно від сторони обвинувачення, що нівелює його самостійний, автономний статус. Змагальність у її сучасному вигляді практично не залишає місця потерпілому та його представникам, оминає їх увагою [4, с. 79].

У науці кримінального процесу традиційно вважається, що змагальність означає існування двох сторін – обвинувачення та захисту – котрі обстоюють різні правові позиції, про-

тиставляючи їх одна одній. Тим не менш, зазначений підхід видається застарілим, адже взагалі не охоплює та не забезпечує належну участь потерпілого і його представників у кримінальному провадженні.

Намагаючись віднайти потенційні шляхи розширення прав потерпілого, ми з доктором юридичних наук, професором О.П. Кучинською висловили пропозицію віднести цього учасника кримінального провадження до сторони обвинувачення, оскільки це створить для нього додаткові процесуальні гарантії та захистить його від можливих зловживань з боку інших учасників [15, с. 20]. Подібні думки висловлювали В.Г. Гончаренко [16, с. 77], О.Г. Яновська (аналізуючи проект чинного КПК України) [14, с. 65] та інші вчені.

Водночас вважаю, що це все ж повною мірою не вирішить існуючі проблеми та цілком може призвести до виникнення нових. Відтак у питанні процесуального становища потерпілого та його представників варто здійснити спробу переосмислення усталених наукових підходів, вийти за їх межі.

Більш того, процесуальні інтереси потерпілого часто відрізняються від інтересів сторони обвинувачення – зазвичай потерпілі прагнуть передусім відшкодувати завдану їм шкоду, а не притягнути винну особу до кримінальної відповідальності. Останнє, як правило, або ж є їхньою другою ціллю, або взагалі не становить для них жодного інтересу. Так, у справі № 397/420/20 потерпілий відмовився надати пояснення щодо обставин вчиненого кримінального правопорушення та просив призначити покарання на розсуд суду, але цивільний позов підтримав у повному обсязі [17].

Поруч із цим іноді потерпілі поблажливо (прихильно) ставляться до підозрюваних, обвинувачених (засуджених), а відтак прагнуть допомогти їм. Звісно, подібні випадки не є поширеними, однак час від часу таки виникають на практиці. Напри-

клад, у справі № 158/1870/16к потерпілий оскаржив судові рішення в касаційному порядку, оскільки вважав, що суди попередніх інстанцій призначили особі надто суворе покарання. З урахуванням цього він просив призначити засудженому покарання, не пов'язане з позбавленням волі. Свою позицію потерпілий мотивував тим, що останній вибачився і відшкодував завдані збитки [18]. Безперечно, про обвинувальне спрямування в цьому разі мова йти не може – це радше є захистом особи.

Таким чином, віднесення потерпілого до сторони обвинувачення є не зовсім коректним. У кримінальному процесі цей учасник посідає окреме місце та виконує особливу, притаманну лише йому процесуальну роль. Вбачається, що інтереси потерпілого можуть перетинатися як з інтересами сторони обвинувачення, так і сторони захисту. Більш того, іноді інтереси потерпілого взагалі обмежуються суто його особистими (суб'єктивними) прагненнями, не корелюючись з будь-якими інтересами сторін, – якщо, приміром, мова йде суто про відшкодування завданої шкоди чи якщо потерпілий байдуже ставиться до кримінального провадження та його кінцевого «результату».

Усе це свідчить про унікальність процесуального становища потерпілого і його представників. Тим не менш, згідно чинного КПК України воно є недосконалим та не узгоджується із якнайкращим забезпеченням прав потерпілого – процесуальним віктимцентризмом.

На підставі цього вважаю, що потерпілому та його представникам слід надати особливий процесуальний статус, який би відповідав наведеній засаді та враховував специфіку його участі в кримінальному провадженні. Вказане видається можливим шляхом впровадження до кримінального процесуального законодавства інституту потерпілої сторони, котра має наділятися широким спектром прав та діяти

нарівні зі стороною захисту та стороною обвинувачення. Безперечно, це не означає відмову від традиційної та усталеної змагальної моделі, однак її потрібно вдосконалити, враховуючи участь третьої, потерпілої сторони. Тріадична взаємодія сприятиме належному захисту прав потерпілого, їх гарантуванню та досягненню завдань кримінального провадження в цілому [4, с. 79–80].

Запропонована концепція надасть змагальності нового змісту та дозволить потерпілому і його представникам обстоювати обрану ними правову позицію, нарівні конкуруючи зі сторонами кримінального провадження. З одного боку, це збереже процесуальну самостійність потерпілого і його представників, а з іншого – розширить обсяг процесуальних прав потерпілого та сприятиме досягненню поставлених перед ним цілей.

Змагальність тільки двох сторін є анахронізмом кримінального процесу, від якого потрібно поступово відмовлятися. Переконалий, що на заміну вказаної моделі найближчим часом має прийти процесуальний віктиміцентризм, а також запровадження третьої, потерпілої сторони, котра посіде власне місце в процесуальному протистоянні та зможе задовольняти в кримінальному провадженні свої власні інтереси.

Висновки. Процесуальне становище потерпілого і його представників за КПК України 2012 року характеризується численними недоліками, проблемами та є відверто недосконалим, а отже потребує перегляду. Вказане підтверджується як теорією, так і практикою кримінального процесу. Разом із тим окремі (вибіркові) зміни до законодавства, вочевидь, не зможуть належним чином забезпечити гарантування прав та законних інтересів потерпілого. Відтак, необхідно докорінно трансформувати існуючу систему, перебудувати її.

З огляду на це пропонується закріпити в КПК України засаду процесу-

ального віктиміцентризму. Її зміст полягатиме у пріоритетності забезпечення прав та інтересів потерпілого в ході здійснення кримінального провадження, відшкодування завданої йому шкоди, а також усунення негативних наслідків, спричинених кримінальним правопорушенням.

У свою чергу, потерпілий і його представники мають наділятися статусом окремої, потерпілої сторони (поруч із обвинуваченням та захистом). Це розширить їхні процесуальні права та зробить їх більш дієвими.

Переконалий, запропонована концепція процесуального становища потерпілого та його представників, ґрунтуючись на засаді процесуального віктиміцентризму, стане якісно новим, революційним кроком у галузі кримінального процесу, котрий може послугувати підставою для переосмислення побудови і пріоритетів кримінального провадження та, як наслідок, підвищення його ефективності. Поруч із цим концепція потребує ґрунтовного осмислення та деталізованої процесуально-правової регламентації, тож у вказаній площині доцільними є подальші наукові розробки.

У статті висвітлюються проблемні питання, пов'язані з недосконалістю законодавчої регламентації процесуального становища потерпілого та його представників у кримінальному провадженні. Робиться висновок, що наразі останні є надто обмеженими в своїх можливостях, особливо порівняно зі сторонами обвинувачення й захисту. Водночас наявні процесуальні права часто є неефективними (недостатньо ефективними), створюючи для потерпілого та його представників невиправдані перешкоди. В умовах змагальності потерпілий виведений з протистояння сторін, не маючи здатності реально впливати на хід провадження та відстоювати в ньому свої права й

інтереси. У ряді випадків потерпілий залежить від сторони обвинувачення, що нівелює його самотійний, автономний статус.

Відтак обґрунтовується необхідність перегляду чинної нормативної моделі, а також запровадження якісно нової концепції, котра б надавала потерпілому і його представникам широкий спектр процесуальних прав та їх гарантій, дозволяючи їм ефективно здійснювати кримінальну процесуальну діяльність та загалом досягати поставлених цілей у кримінальному провадженні.

Із цією метою автор: 1) пропонує виокремити самотійну засаду кримінального провадження – процесуальний віктиміцентризм – та закріпити її в КПК України. Зміст останньої полягатиме в якнайкращому забезпеченні прав та законних інтересів потерпілого у ході здійснення кримінального провадження. Зазначена засада має стати панівною ідеєю, базисом концепції процесуального становища потерпілого та його представників. Її неухильне дотримання в правозастосовній площині слугуватиме запорукою належного захисту прав потерпілого та досягнення завдань кримінального провадження; 2) формує нову концепцію процесуального становища потерпілого та його представників, згідно з якою останні будуть представлені у кримінальному провадженні в ролі самотійної сторони, діючи нарівні зі стороною обвинувачення та стороною захисту. Потерпіла сторона стане рівноправним суб'єктом кримінального процесу, беручи повноцінну участь у доказуванні, а також вирішенні всіх питань, котрі так чи інакше стосуються інтересів потерпілого.

Ключові слова: потерпілий, представники потерпілого, процесуальне становище, нова концепція, процесуальний віктиміцентризм.

Shchyhol O. The new concept of procedural position of the victim and their representatives in criminal proceedings, considering the principle of procedural victim-centrism

The article covers issues related to statutory regulation deficiencies of procedural position of the victim and their representatives in criminal proceedings. It is concluded that currently their opportunities are extremely limited, especially in comparison to prosecution and defense. Moreover, current procedural rights are often inefficient or not efficient enough, causing unjustified obstacles for the victim and their representatives. In the adversarial system the victim remains apart from the confrontation of parties without an ability to influence proceedings and claim their rights and interests. In certain cases, the victim depends on prosecution, which compromises their independent and autonomous status.

Therefore, a revision of current normative model as well as an implementation of a new concept, which would provide the victim and their representatives with a wide range of procedural rights and their guarantees, allowing them to perform a criminal procedural activity effectively and achieve their objectives in criminal proceedings in general, are substantiated.

For this purpose, the author: 1) suggests distinguishing a separate principle of criminal proceedings – procedural victim-centrism and incorporating it into the CPC of Ukraine. Its point will be to ensure the rights of the victim and their representatives during criminal proceedings in the most effective way. The specified principle has to become the dominant idea, the basis of the concept of procedural position of the victim and their representatives. Its strict observance in law enforcement will serve as a guarantee of proper

protection of victim's rights and achievement of the objectives of criminal proceedings; 2) forms a new concept of procedural position of the victim and their representatives according to which they will be represented in criminal proceedings as a separate party, being able to act on an equal basis with prosecution and defense. The victim party will become an equitable subject of criminal proceedings, participating fully in the discovery process and addressing all issues related to the interests of the victim.

Key words: victim, victims' representatives, procedural position, new concept, procedural victim-centrism.

Література

1. Щиголь О. Окремі проблеми процесуального статусу потерпілого в кримінальному провадженні. Актуальні питання розвитку юридичної науки та практики: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених, м. Київ, 15 лист. 2019 р. С. 493–495.
2. Лобойко Л.М., Банчук О.А. Кримінальний процес : навч. посіб. Київ : Ваіте, 2014. 280 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI / Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
4. Щиголь О.В. Новий підхід до процесуального становища потерпілого та його представників у кримінальному провадженні. Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку та права в Україні та світі: матер. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Полтава, 17 берез. 2021 р. С. 78–80.
5. Umbreit M.S. Mediation of Victim Offender Conflict. *Journal of Dispute Resolution*. 1988. Vol. 1988. P. 85–105.
6. Нестор Н.В. Поняття, принципи та форми відновного правосуддя. *Форум права*. 2010. № 2. С. 330–333.
7. Півненко В., Турич В. Про необхідність зміни парадигми кримінального судочинства України. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2009. № 1. С. 101–104.
8. Кучинська О.П. Проблеми захисту прав потерпілих в кримінальному процесі України. *Адвокат*. 2009. № 5. С. 10–12.
9. Гарбовський Л.А., Дідківська Г.В., Топчій В.В. Правовий статус потерпілого у кримінальному процесі України : монографія. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018. 152 с.
10. Півненко В.П., Мірошниченко Є.О. Про презумпцію правоти і пріоритетності прав потерпілого. *Вісник Верховного Суду України*. 2004. № 8. С. 39–41.
11. Аверьянов В.Б. Обновление украинской административно-правовой доктрины на основе принципа верховенства права. *Часопис Київського університету права*. 2008. № 3. С. 9–14.
12. Мельник Р.С. Новели сучасної концепції українського адміністративного права. *Lex Portus*. 2017. № 5. С. 5–16.
13. Рожнова В.В. Гуманістичний підхід до здійснення кримінального провадження. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 9-2. С. 112–115.
14. Яновська О.Г. Концептуальні засади функціонування і розвитку змагального кримінального судочинства: монографія. Київ : Прецедент, 2011. 303 с.
15. Кучинська О.П., Щиголь О.В. Окремі проблеми процесуального статусу потерпілого в кримінальному провадженні. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 1. С. 18–25.
16. Гончаренко В.Г. Правове становище потерпілого в кримінальному судочинстві України. *Вісник Академії адвокатури України*. 2016. № 2. С. 75–79.
17. Вирок Олександрівського районного суду Кіровоградської області від 05 червня 2020 р. в справі № 397/420/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89670255> (дата звернення: 12.04.2021).
18. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 30 жовтня 2018 р. в справі № 158/1870/16к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77590009> (дата звернення: 12.04.2021).